

PAWEŁ PRUSAK
WSP w Bydgoszczy

DOSKONALENIE METOD I FORM PRACY DYDAKTYCZNEJ W ZAKRESIE
KSZTAŁTOWANIA ZAINTERESOWAŃ DZIECI W MŁODSZYM
WIEKU SZKOLNYM

1. Pojęcie zainteresowań

W procesie opanowywania przez dziecko w młodszym wieku szkolnym podstaw wiedzy określonej programem nauczania ważne miejsce przypada rozwijaniu ogólnych zdolności poznawczych i zainteresowań¹. Wyrazem zainteresowań ze strony dziecka winna być "radość i zadowolenie płynące z faktu zdobywania wiedzy, rozumienia zjawisk i rozstrzygania problemów", "chęć poszerzania swych wiadomości o świecie"² i wyrażania własnych doznań i przeżyć.

Zainteresowania uważane są za właściwość psychiczną /A. Gurycka/, bądź za określony stan psychiczny /H. Słoniewska/. Można o nich mówić w sensie aktualnego przeżycia, bądź w sensie potencjalnym. W tym ostatnim znaczeniu zainteresowania traktowane są jako tendencja, skłonność /L.S. Rubinstejn/, motyw wyuczony /E.B. Hurach/, gotowość /H. Słoniewska/ człowieka do zajmowania się jakimś przedmiotem, działalnością.

W. Szewczuk zdefiniował zainteresowania jako "dążenie do obcowania z przedmiotami, które angażują poznawczo i uczuciowo"³. Dynamiczny charakter analizowanego pojęcia, jego poznawczy i emocjonalny aspekt podnoszony jest w większości definicji⁴.

Podobny tok rozważań prezentuje A. Gurycka. W jej ujęciu "zainteresowanie jest to względnie trwała obserwowalna dążność do poznania otaczającego świata, przybierająca postać ukierunkowanej

aktywności poznawczej o określonym nasileniu, przejawia się w selektywnym stosunku do otaczających zjawisk, to znaczy: 1/ w dostrzeganiu określonych cech przedmiotów oraz związków, zależności między nimi, a także wybranych problemów; 2/ dążeniu do ich zbadania, poznania, rozwiązania; 3/ w przeżywaniu różnorodnych uczuć /pozytywnych i negatywnych/ związanych z nabywaniem i posiadaniem wiedzy"⁵.

2. Zainteresowania dzieci w okresie wczesnoszkolnym a intensyfikacja procesu dydaktyczno-wychowawczego

W młodszym wieku szkolnym dokonuje się po raz pierwszy rozgraniczenia zabawy i pracy. W rezultacie oddziaływań wychowawczych następuje kształtowanie u uczniów motywów uczenia się, które "rodzą w dzieciach zainteresowanie i zamknięcie do pracy szkolnej..."⁶. Już w klasie I obserwuje się coraz głębsze zainteresowanie przedmiotami szkolnymi, co wyraża się aktywnym udziałem w lekcji. Większa jest chęć np. zajmowania się znanym sobie opowiadaniem niż słuchania nowego⁷, podejmowania różnego rodzaju pracy szkolnej, zainteresowanie zdobywaniem nowych umiejętności i sprawności⁸.

Pod koniec okresu wczesnoszkolnego dzieci zaczynają głębiej interesować się treścią przedmiotów nauczania. Widoczne są poważniejsze zainteresowania poznawcze, wzmacniane chęcią uzyskania przynajmniej dobrych wyników⁹. Z drugiej strony, brak powodzenia i trudności mogą rodzić niechęć do przedmiotu. Na stosunek do przedmiotu wpływać może sytuacja rodzinna, środowiskowa.

Konieczność pogłębiania naturalnej skłonności dziecka do nauki wymaga, aby to z czym styka się ono w procesie kształcenia budziło zaniepokojenie. Ponadto praca z dzieckiem winna prowadzić do powstania, a następnie utrwalania stereotypu dynamicznego jako reakcji "na nowe bodźce wywołujące uwarunkowaną reakcją orientacyjną człowieka"¹⁰.

W rezultacie, uczeń nie tylko dostrzega określone fakty i zagadnienia, ale to co nowe, nieznanne stara się poznać poprzez działanie¹¹.

W budzeniu zainteresowań dzieci w okresie wczesnoszkolnym istotną rolę spełnia intensyfikacja procesu dydaktycznego poprzez stosowanie metod i form nauczania - uczenia się, uaktywniających

uczni.

W kształceniu matematycznym dzieci młodszych szczególną rolę spełniają gry i zabawy dydaktyczne. Służą one organizowaniu aktywności intelektualnej uczniów, stanowią okazję do kształtowania umiejętności zdobywania i użytkowania informacji oraz wytwarzaniu motywacji uczenia się /przedmiotu/ wyrażającej się bezinteresownym zaangażowaniem i satysfakcją jakie przeżywa dziecko rozwiązując zadania dostosowane do swego poziomu.

W programie nauczania plastyki m.in. zakłada się "kształcenie umiejętności dostrzegania i odbioru, rozumienia i przeżywania wartości wizualnych środowiska przyrodniczego i kulturalnego oraz treści w nich zawartych"¹², a także dostrzeganie i właściwy odbiór wartości wyrazowych zjawisk wizualnych otaczającej rzeczywistości i dzieł sztuki¹³. Realizacji tych celów służą wycieczki terenowe, jak również zwiedzanie wystaw malarskich, kontakt z dziełem sztuki. Dokonane obserwacje, doznane przeżycia wzbogacają ekspresję plastyczną dziecka, budzą zadowolenie z własnej twórczości, wiążą emocjonalnie z przedmiotem.

Wśród zadań kształcenia wczesnoszkolnego czytanie należy do podstawowych umiejętności nabywanych przez dziecko¹⁴. Ważną rolę w tym względzie spełnia biblioteka szkolna, która zbliża młodego czytelnika do książki, uczy korzystania z niej, pomaga dziecku by czytało ze zrozumieniem i zainteresowaniem. Otoczone dobrymi książkami, dziecko wykracza poza ramy pracy w klasie, uczy się pracować samodzielnie. W miarę postępów ucznia w umiejętności czytania i korzystania ze zbiorów, można pobudzić jego ciekawość i przyzwyczajać do zaspokajania jej przez lekturę¹⁵. Obok wartości poznawczych i estetycznych ważne jest również zadowolenie, jakie daje dziecku samodzielna praca z książką.

3. Założenia metodologiczne badań

Powszechnie przyjmuje się, że szkoła w poważnym stopniu wpływa na osobowość człowieka, a tym samym również na jego zainteresowania. Aksjomat ten należy odnieść także do kształcenia wczesnoszkolnego tym bardziej, że w nim następują szybkie, bardzo widoczne przeobrażenia intelektualne dzieci. Ujawniane są ciągle

odbrzytnie rezerwy tkwiące w możliwościach dzieci, głównie w zakresie mowy i myślenia. Źródłem tego wpływu należy szukać zwłaszcza w programie nauczania, czyli w jego treściach, oraz w stosowanych metodach nauczania¹⁶, w intensyfikacji procesu dydaktycznego.

Uwzględniając powyższe stanowisko, jak również własne doświadczenie sformułowano następujący problem badawczy: w jakim stopniu intensyfikacja pracy dydaktyczno-wychowawczej wpływa na rozwój zainteresowań uczniów w młodszym wieku szkolnym.

W szczególności chodziło o zbadanie wpływu:

- P₁ : gier i zabaw dydaktycznych na rozwój zainteresowań matematycznych uczniów kl. II,
- P₂ : wycieczek na rozwój zainteresowań plastycznych uczniów kl. I-III,
- P₃ : zajęć czytelniczych w bibliotece na rozwój zainteresowań uczniów kl. II.

Celem rozwiązania problemu przyjęto następujące hipotezy:

- H₁ : Gry i zabawy stosowane na lekcjach matematyki w klasie II rozbudzają aktywność poznawczą uczniów, powodują korzystne zmiany w stosunku dzieci do przedmiotu.
- H₂ : Wycieczki terenowe i wystawy plastyczne na lekcjach plastyki w klasach I-III wzbogacają wiedzę i wyobraźnię dziecka, budzą chęć zajmowania się malowaniem i rysowaniem.
- H₃ : Zajęcia z książką w bibliotece szkolnej, w znacznym stopniu determinują znajomość i stosunek uczniów klasy II do książki, wpływają na aktywność czytelniczą dzieci.

Przedmiotem badań są metody i formy aktywizujące uczniów w procesie nauczania - uczenia się, czynniki warunkujące rozwój zainteresowań niektórymi przedmiotami.

Z tego względu wystąpią dwa rodzaje zmiennych:

- a/ zmienna niezależna - gry i zabawy dydaktyczne na lekcjach matematyki w kl. II, wycieczki na lekcjach plastyki w kl. I-III i zajęcia z książką dla kl. II w bibliotece;
- b/ zmienna zależna - stopień rozwoju zainteresowań matematycznych, plastycznych i czytelniczych dzieci w klasach I-III /warunki następcze zmieniające się pod wpływem wybranych metod i form pracy dydaktyczno-wychowawczej/.

Do czynników mogących pośrednio wpływać na kształtowanie zainteresowań zaliczono warunki rodzinne, środowisko.

Czynniki te spełniają rolę zmiennych pośredniczących. Dla pomiaru wskaźników przyjętych zmiennych zastosowano:

- czterostopniową, powszechnie stosowaną w szkole skalę dla określenia wyników w nauce oraz wyników przeprowadzonych badań testowych. Stopniom przyjętej skali /bardzo dobry, dobry, dostateczny

5,4,3,2/;

- pięciostopniową skalę pomiarową dla oceny stosunku dziecka do przedmiotu i dla zmierzenia nasilenia aktywności na zajęciach w poszczególnych miesiącach trwania badań /skalę tę zamieszczam w tabelach w części 4.2./.

Badania przeprowadzono przy użyciu eksperymentu pedagogicznego, z zastosowaniem techniki grup równoległych. Czynniki eksperymentalne stanowiły wybrane metody /gry i zabawy dydaktyczne na lekcjach matematyki/ i formy /wycieczki na lekcjach plastyki oraz zajęciach czytelniczych w bibliotece/ pracy dydaktyczno-wychowawczej, jako sfera sprawcza rozwoju zainteresowań. Zajęcia z użyciem wymienionych metod i form prowadzono w klasach eksperymentalnych jeden raz w tygodniu z tym, że wycieczki na plastyce stosowano jeden raz w miesiącu na jednostkach dwugodzinnych. W badaniach wykorzystano następujące techniki: indywidualną rozmowę z uczniem na temat stosunku do badanych przedmiotów; obserwację zachowania się i reakcji dzieci oraz sposobów przejawianej aktywności, zainteresowań na lekcjach; badanie dokumentacji szkolnej i prac plastycznych; testy osiągnięć szkolnych.

Eksperymentalne nauczanie prowadzono w roku szkolnym 1979/80. Trwało ono 5 miesięcy. Badania wyników przeprowadzono w dwóch etapach: etap I w styczniu 1980 r., etap II w maju 1980 r. w szkołach podstawowych województwa bydgoskiego¹⁷.

Objęto nimi 415 dzieci kl. I-III, uczniów dwu szkół miejskich i dwu gminnych szkół zbiorczych oraz jednego punktu filialnego. Bliższe informacje o badanych zawiera Tabela 1.

Tabela 1. Dane o badanych zainteresowaniach i zróżnicowaniu środowiskowym dzieci

Badane zainteresowania	Ilość badanych													
	Ogółem w klasach		w szkole				ze względu na pochodzenie społeczne rodziców				ze względu na pochodzenie społeczne rodziców			
	E	K	miejskiej		ZSG		P. filial.		robotnicze		chłopskie		Intelig.	
matematyczne /kl. II/	45	40	-	-	45	40	-	-	37	23	4	15	4	2
	80	110	33	32	25	78	22	-	47	47	19	22	14	41
plastyczne /kl. I-III/	68	72	68	72	-	-	-	-	33	35	-	-	35	37
	193	x	101	x	70	x	22	-	117	x	23	x	53	x
czytelnicze /kl. II/	222		104	36,3	118				60,6	105	11,9	37	27,5	80
	46,5	x	52,3	x	36,3	x	11,4	-	60,6	x	11,9	x	27,5	x
Razem	x	53,5	x	46,8	x	53,2	x	-	x	47,3	-	16,7	x	36,0

E - klasa /grupa/ eksperymentalna
K - klasa /grupa/ kontrolna

4. Wyniki badań eksperymentalnych

Prawie 25 lat mija od czasu podjęcia w polskiej literaturze pedagogicznej /w pozycji zwartej/ zagadnienia aktywizacji uczniów w procesie nauczania¹⁸. Konieczność przełamania tradycyjnych metod pracy szkoły, praktyczne znaczenie metod aktywnych, to truizmy. Jednak jak słusznie pisze J. Piaget - wszyscy mówią o stosowaniu aktywnych metod, "a rzadko który nauczyciel rzeczywiście je stosuje w sposób skuteczny"¹⁹.

Intensyfikowanie procesu dydaktycznego, aktywizowanie uczniów klas I-III zwłaszcza ze względu na potrzebę kształtowania zainteresowań jest konieczne jeśli zważymy, że w wieku 7-10 lat zainteresowania są jeszcze bardzo różnorodne i nietrwałe²⁰. Ich kształtowaniu i utrwalaniu służyć mogą metody i formy czynnego udziału uczniów w nauczaniu - uczeniu się, umożliwiające bezpośrednią percepcję poznawanej rzeczywistości, zbliżające wychowanków do przedmiotów szkolnych. Poprzez zastosowanie gier i zabaw w nauczaniu matematyki, wycieczek w realizacji programu plastyki i zajęć w bibliotece - zbliżających, utrwalających obcowanie z książką stworzono warunki poznania treści programowych tych przedmiotów w sposób atrakcyjny, budzący zaciekawienie uczniów.

4.1. Wpływ eksperymentu na poziom wyników nauczania

Intensyfikacja procesu dydaktyczno-wychowawczego w klasach I-III poprzez stosowanie metod i form aktywizujących uczniów winna prowadzić do wzbogacenia ich wiedzy. Jako miarę posiadanych wiadomości, umiejętności i nawyków przyjęto wyniki klasyfikacji rocznej przed eksperymentem za I okres i pod koniec roku szkolnego 1979/80.

Uwzględniając fakt stosunkowo lepszych przeciętnych wyników / w grupach kontrolnych/ wynikających z dwóch pierwszych klasyfikacji /poz. 1 i 2 Tab. 2/, różnica + 0,29 na korzyść grup eksperymentalnych uzyskana w klasyfikacji po przeprowadzonym eksperymencie nie oddaje w pełni końcowego rezultatu. pokonanie dystansu dzielącego grupy eksperymentalne od kontrolnych wraz z korzystną różnicą uzyskaną w końcu roku /poz. 3 Tab.2./ daje w grupach eksperymentalnych średni przyrost rzędu 0,5 oceny.

Tabela 2. Zestawienie wyników klasyfikacji

Lp.	Klasyfikacja	Liczba badanych w grupie		Przeciętne wyniki w grupie		Różnica średniej na korzyść grupy	
		E	K	E	K	E	K
1	Roczna w roku poprzedzającym eksperyment	195	221	3,94	4,06	-	+ 0,17
2	Półroczna	193	222	3,89	4,07	-	+ 0,18
3	Roczna kończąca eksperyment	193	222	4,34	4,05	+0,29	-

Mierzony wynikami klasyfikacji przyrost wyników nauczania był korzystny dla grup eksperymentalnych w zakresie badanych rodzajów zainteresowań i wynosił: w matematyce-0,41, w plastyce-0,50 w języku polskim-0,50. Wyniki te na ogół zbieżne są z rezultatami badań testowych /w końcu roku szkolnego/ z tym, że w badaniach z plastyki /ocena rysunków przy pomocy arkuszy kwantyfikacyjnych / rozpiętość ocen była o 0,2 mniejsza niż w klasyfikacji końcowej. Ponadto uzyskane w badaniach końcowych z plastyki wyniki w punkcie filialnym były lepsze /kl. I o 0,4, kl. III o 0,5 / niż w ZSG.

U uczniów uczestniczących w wycieczkach terenowych stwierdzono systematyczny wzrost poziomu ekspresji plastycznej w kolejnych miesiącach eksperymentu / w kl. E o 0,5, a w kl. K o 0,3 w końcu badań/, widoczny już w drugim miesiącu eksperymentu /choć w trzecim miesiącu badań w kl. E wystąpił nieznaczny spadek poziomu prac/. Prace uczniów kl. E były bogatsze od prac w kl. K w zakresie elementów tematu, zawierały więcej szczegółów, posiadały właściwą kompozycję i kolorystykę. Zdobyta w trakcie wycieczek wiedza była bardziej operatywna i trwała. Nabyte umiejętności dzieci potrafiły lepiej wykorzystać w konkretnych sytuacjach twórczych w plastycznym wypowiedzeniu się.

Zwiedzanie wystaw malarskich, spotkania z reprodukcją pomagały dzieciom zrozumieć wartości wizualne i artystyczne dzieła. Prace dzieci kl. E wyróżniały się wrażliwością na kolor, w przeciwieństwie do jedno-

stronnych upodobań uczniów kl. K. Ponadto pełniej wyrażały sytuacje przestrzenne, wielkość i kształt. Bezpośredni kontakt z dziełem, reprodukcją wzbogacał język plastyczny dziecka / w kl. E 87,9 - w kl. K 65,6 % poprawnych odpowiedzi w teście końcowym na znajomość zwrotów, terminów plastycznych/, pozwalał na świadome posługiwanie się nowymi pojęciami.

Nie stwierdzono wyraźnych zależności między ekspresją plastyczną a warunkami rodzinnymi i środowiskowymi.

Dowodem skuteczności stosowania gier i zabaw na lekcjach matematyki w klasach eksperymentalnych /we wszystkich badaniach testowych/był wzrost o 4,4 % ilości ocen b. dobrych i o 0,8 % ocen dobrych przy jednocześnie większej w klasach kontrolnych o 5 % ilości ocen dostatecznych i 0,2 % ocen niedostatecznych. Warto zaznaczyć, że w czterech kolejnych badaniach kontrolnych różnice średnich ocen w badanych klasach były niewielkie /od 0,07 w II etapie do 0,15 w III etapie/. Wzrost efektywności kształcenia w klasach eksperymentalnych zaznaczył się od II etapu badań, czyli po dwóch miesiącach aktywizacji uczniów /procesu dydaktyczno-wychowawczego/ na lekcjach matematyki. Dużą skuteczność gier i zabaw ujawniły badania końcowe, w których uczniowie klas eksperymentalnych uzyskali o 3,7 % więcej punktów niż w klasach kontrolnych za rozwiązania zadań testowych. Wykazali też większą pewność w rozwiązywaniu zadań testowych i grafów.

W organizacji czytelnictwa w klasach eksperymentalnych oprócz przysposobienia czytelniczego i pracy z czytelnikiem indywidualnym stosowano takie formy jak: godziny ciekawej książki, wizualną pracę z czytelnikiem, inscenizację i konkursy, współpracę z bibliotekami środowiskowymi oraz współdziałanie z rodzicami. W ich efekcie wzrosła znajomość twórców literatury dziecięcej. W badaniach początkowych największą poczytnością wśród dzieci /niemal w równym stopniu w obu badanych grupach/ cieszyli się autorzy: Konopnicka, Kownacka, Andersen, a ponad 19 % uczniów w każdej z grup nie potrafiło wykazać się znajomością żadnej książki. Badania końcowe wykazały w miarę równomierne rozłożenie odsetka wyborów autorów książek dla dzieci w klasie eksperymentalnej /od 13,3 do 2,8, a w klasie K od 25,0 do 1,4 przy 16,6 nie podających żadnego autora/.

W wyniku eksperymentu zmieniły się motywy wyboru książki. W kl. E o wyborze decydowały m.in. tytuł /28,3 %/, autor /20,8 %/, szata graficzna /19,2 %/, treść /15,0 %/, a w klasie K tytuł /22,2 %/, autor /14,9 %/, szata graficzna /44,0 %/, treść /7,4 %/.

Uległa przewartościowaniu pozytywna postawa czytelnicza w kl. E z 5,1 % do 94,9 %, a w kl. K z 29,9 % do 69,9 % w badaniach końcowych. Znacząco wzrósł własny księgozbiór uczniów kl. E, w której tylko 4,5 % uczniów /w kl. K 18,0 %/ wykazało się niskim zasobem książek w przedziale 0 - 5.

Wszyscy badani wypożyczali książki z biblioteki szkolnej, ale dzieci w kl. E w większym stopniu korzystały z innych bibliotek: z osiedlowej o 27,1% i z miejskiej o 26,2 % więcej niż w kl. K. Były też bardziej aktywne na lekcjach języka polskiego. Dzieci pochodzące z rodzin inteligenckich wykazały nieco wyższy poziom czytelnictwa niż pozostałe.

4.2. Poziom rozwoju zainteresowań szkolnych

Kształtowanie emocjonalnego nastawienia dzieci do plastyki, matematyki i czytelnictwa można zaobserwować w oparciu o wyrażony werbalnie stosunek badanych do analizowanych przedmiotów, co przedstawia Tabela 3.

Analiza przedstawionych w Tabeli 3. wartości liczbowych potwierdza słuszność przyjętych założeń badawczych. Przyrost określonego w drodze samooceny stosunku do badanych form działalności szkolnej wskazuje na skuteczność prowadzonej intensyfikacji procesu dydaktyczno-wychowawczego. Pewne obiekcje budzi spadek wyrażanego z zainteresowania książką w klasie kontrolnej. Ponieważ między badanymi klasami nie wystąpiły inne różnice /m.in. por. tab.1/ należy sądzić, że ograniczenie się do lekcji języka polskiego i formalnego kontaktu z biblioteką szkolną /kl. K/ nie sprzyja rozwijaniu czytelnictwa dzieci.

Miarą skuteczności metod i form pracy dydaktycznej w rozwijaniu zainteresowań dzieci była przejawiana przez nie aktywność na lekcjach poszczególnych przedmiotów. W klasach eksperymentalnych zaobserwowano wzrastające w poszczególnych miesiącach badań/ pod koniec drugiego miesiąca w sposób wyraźny/ zaangażowanie w lekcjach matematyki, plastyki i zajęciach czytelniczych. Dzieci wykazywały większą

Tabela 3. Emocjonalny stosunek badanych do plastyki, matematyki i czytelnictwa

Lp.	Przyjęta skala i jej wartość liczbowa grupa	Wartość liczbowa wyrażonego stosunku do:											
		matematyki		plastyki		czytelnictwa		matematyki		plastyki		czytelnictwa	
		E=45	K=40	E=80	K=110	E=68	K=72	E=45	K=40	E=80	K=110	E=68	K=72
		w badaniach etapu											
		I	II	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
1	bardzo lubię /5/	80	95	130	95	155	245	260	205	55	45	95	35
2	lubię /4/	56	56	64	56	60	136	100	132	52	68	132	64
3	trochę lubię /3/	24	18	9	18	45	54	9	62	69	78	36	81
4	nle lubię /2/	10	2	-	2	28	12	-	18	20	20	6	26
5	bardzo nle lubię /1/	2	-	-	-	5	3	-	4	11	10	1	9
6	Wartość liczbowa wypowiedzi o gó ł e m	172	171	203	171	293	450	369	428	207	221	270	215
7	Wartość średnia $\bar{X}$	3,82	4,27	4,51	4,27	3,66	4,09	4,61	3,89	3,04	3,06	3,97	2,98
8	Przyrost $\bar{X}$ na korzyść grupy	+ 0,69				+ 0,95				+ 0,93			

niż w klasach kontrolnych pewność rozwiązywania zagadnień, stawiały więcej pytań, udzielały szerszych i bardziej wnikliwych odpowiedzi. Aktywność czytelnictwa mierzona ilością wypożyczonych książek w bibliotece miejskiej i osiedlowej była ponad 10 % wyższa w kl. E, a w bibliotece szkolnej te same dzieci wypożyczały 2,5 krotnie więcej książek niż w kl. K. W obu klasach największą popularnością cieszyły się baśnie i książki o zwierzętach.

Wyraźnie wzrósł odsetek dzieci podejmujących działania w czasie wolnym; malowanie /w kl. E 71,9 %, w kl. K 36,4/, rozwiązywanie zadań w formie rozrywek umysłowych zamieszczonych w "Świerszczyku" i "Płomyczku" wyższe w kl. E o 42,2 %. W rezultacie zajęć w bibliotece szkolnej zwiększyła się ilość dzieci posiadających własne książki na poziomie dobrym /powyżej 11 tytułów/ z tym, że odsetek tych dzieci był wyższy w kl. E o 57,4 %. Środowiska rodzinne nie wykazały zainteresowania dla wartości księgozbioru domowego.

Nasilenie badanych zainteresowań rozkładało się nierównomiernie w poszczególnych miesiącach. Obserwacje nauczycieli potwierdziły wzrost zainteresowań już w drugim miesiącu badań.

Wyrażony w pięciostopniowej skali /por. punkt 3/ poziom zainteresowań pozostawał w granicach powyżej oceny /bardzo lubię/ 4,1 - 4,56. Wysoki przyrost oceny nasilenia zainteresowań wystąpił w plastyce i czytelnictwie. W matematyce były one bardziej równomierne. Różnice w średniej wartości od pierwszego miesiąca badań o +0,3 na korzyść kl. E, w trzecim miesiącu o +0,6 i w piątym o +1,1. Poziom zainteresowań matematycznych był wysoki, chociaż nie przekroczył oceny 4,0 /kl. E 3,9, kl. K 2,8/.

Tak więc skutkiem stosowania metod i form aktywizujących dziecko na lekcjach matematyki, plastyki i w zakresie czytelnictwa był rozwój zainteresowań badanymi dziedzinami działalności szkolnej.

5. Opis wybranych metod i form wraz z przykładami ich zastosowania

Skuteczność stosowanych metod i form intensyfikacji procesu dydaktycznego w rozwijaniu zainteresowań dzieci w młodszym wieku szkolnym zachęca do ukazania ich na wybranych przykładach.

5.1. Gry i zabawy matematyczne oraz opis ich zastosowania²¹

Toto - zgadywanka

Rozwiązanie toto-zgadywanki polega na skreśleniu odpowiedniej litery w jednej z trzech pionowych kolumn A, B lub C w zależności od tego, w której z nich ukryta została prawidłowa odpowiedź na postawione pytanie.

Nr pyt.	A	B	C
1	D	~~W~~	A
2	~~I~~	Z	A
3	K	~~O~~	S
4	S	O	~~S~~
5	~~K~~	O	C
6	L	~~A~~	S

" W I O S N A "

1. $|4.8| + 2.40| =$

A - 114

B - 112

C - 122

2. $100 - |7.9| =$

A - 37

B - 46

C - 35

3. $80 + |45:9| - |5.6| =$

A - 65

B - 55

C - 56

4. $|81:9| + |4-7| =$

A - 18

B - 27

C - 37

5. $|5.8| + |49:7| =$

A - 47

B - 51

C - 45

6. $30 + |4.9| - 25 =$

A - 40

B - 41

C - 51

Logogryf matematyczny

Po wykonaniu każdego z podanych działań arytmetycznych kolejny wynik wpisujemy /poziomo/ słownie, ucząc tym samym bezbłędnego pisania liczebników.

$39 - 5 \cdot 7 - 2 =$	D	W	A							
$ 5 \cdot 6 - 3 \cdot 7 =$	D	Z	I	E	W	I	E	C		
$ 42 : 7 - 15 : 5 =$			T	R	Z	Y				
$ 100 : 4 - 13 =$	D	W	A	N	A	Ś	C	I	E	
$ 50 : 5 : 2 \cdot 5 =$			J	E	D	E	N			
$100 + 4 \cdot 25 =$	D	W	I	E	Ś	C	I	E		
$40 - 4 \cdot 6 - 11 =$	P	I	E	C						
$ 49 : 7 + 6 : 6 =$			O	S	I	E	M			
$39 - 4 \cdot 8 =$			S	I	E	D	E	M		
$ 45 : 9 + 3 \cdot 2 =$	J	E	D	E	N	A	Ś	C	I	E
$50 + 5 \cdot 5 + 5 \cdot 5 =$	S	T	O							

" W I T A J   W I O S N O "

Toto-zgadywanekę i logogryf matematyczny zastosowano w lekcji /ćwiczeniowej/ matematyki w kl. II. Temat: Łączenie działań w jednym zapisie, użycie nawiasów. Punktem wyjściowym lekcji był rachunek pamięciowy z wykorzystaniem "toto-zgadywaneki". Zastosowanie zabawy sprawiło, że dzieci chętnie wykonywały działania, a czynnikiem motywującym była perspektywa znalezienia właściwego hasła.

Logogryf matematyczny został wykorzystany w części właściwej lekcji. Otrzymane rezultaty wykonanych działań matematycznych dzieci wpisywały słownie otrzymując hasło "WITAJ WIOSNO". Główny nacisk położono na dokładność wykonywanych działań, na uświadomienie uczniom potrzeby zachowania kolejności działań.

Logogryf spełniał rolę gry matematycznej, gdyż wykonując konieczne operacje i działania dzieci rywalizują między sobą nie tylko kto szybciej, ale kto dokładniej i prawidłowo zapisze oraz odczyta hasło.

5.2. Wykorzystanie wycieczki na lekcji plastyki w kl. I /konspekt/²²

Zagadnienie programowe: Wzbogacanie wiedzy rzeczowej poprzez kierowaną obserwację i doświadczenie; położenie i oddalenie.
Czas trwania lekcji 90 minut.

Temat: Moja ulica

Cele nauczania:

- poznawczy: wdrażanie do oceniania cech przedmiotów występujących w otoczeniu ucznia /pionowy, poziomy, daleki, bliższy, dalszy/;
- kształcący: rozwijanie procesów myślenia w związku z omawianymi na lekcji cechami przedmiotów;
- wychowawczy: uwrażliwienie na przejawy piękna w otoczeniu i rozwijanie poczucia czystości i porządku na mojej ulicy;

Metoda nauczania: zespół metod z dominacją ćwiczeń;

Formy nauczania: praca indywidualna, wycieczki;

Technika: malowanie farbami kryjącymi;

Środki dydaktyczne:

- materiały: karton, farby plakatowe;
- przybory: pędzle, naczynia na wodę;
- materiały dydaktyczne: tablice z różnymi typami budowli.

Tok lekcji

Lp.	Ogniwa lekcji	Przebieg lekcji	Przebieg procesów poznawczych
1	2	3	4
1	Uświadomienie tematu w oparciu o znane treści	Nawiązanie do treści oglądanego przez uczniów na lekcji języka polskiego przeźrocza "Na ulicy". Swobodne wypowiedzi na temat treści ze szczególnym zwróceniem uwagi: - jakie rodzaje budynków znajdowały się na ulicy? - co znajdowało się w ich otoczeniu? - kto projektuje budowę domów?	Przypomnienie

1	2	3	4
		<p>/nazwy zawodów budowlanych/.</p> <p>Stworzenie sytuacji sprzyjającej wykonaniu zadania. Nauczyciel demonstruje tablice z różnymi typami budowli w celu wywołania zainteresowania uczniów. Uczniowie wypowiadają się na ich temat i podejmują decyzję, że narysują swoją ulicę.</p>	<p>Spoglądanie, obserwacja</p>
2	Ustalenie celu lekcji.	Wspólnie wysunęły cel lekcji; wykonamy rysunek pt. "Moja ulica".	Myślenie dywergencyjne, produktywnie, twórcze
3	Wysunięcie głównego problemu lekcji.	Jak wykonać pracę, aby była ciekawa i ładna? Uczniowie wysuwają projekty. Nauczyciel proponuje 20 min. wycieczkę na naszą ulicę.	
4	Kierowanie procesem obserwacji w celu rozwiązania głównego problemu.	<p>Wyjście na ulicę w celu zebrania dokładnych wiadomości. Samodzielna obserwacja i swobodne wypowiedzi uczniów.</p> <ul style="list-style-type: none"> - ocenianie cech przedmiotów występujących w otoczeniu, - nazywanie: poziomy, pionowy, bliski, daleki, bliższy, dalszy, utrwalenie tych pojęć ruchem rąk, określanie wielkości, określanie nazw kolorów domów. <p>Po powrocie do klasy nauczyciel omawia z uczniami rozmieszczenie rysunku na arkuszu, podaje technikę wykonania pracy, zwraca uwagę na różnorodność użycia kolorów.</p>	Obserwacja analiza, synteza

1	2	3	4
5	Organizacja stanowiska pracy.	Dyżurni rozdają materiały i przybory. Nauczyciel przypomina o jakości pracy i ładzie na stanowisku pracy.	
ćwiczenia śródlekcyjne			
6	Realizacja zadania - samodzielna działalność plastyczna.	Wykonanie prac przez dzieci-praca twórcza uczniów/postępowanie się wiedzą w działaniu/, Nauczyciel czuwa nad przebiegiem pracy uczniów i udziela porad /czasem indywidualnej pomocy bez sugerowania koncepcji twórczej/.	Działanie, przeżywanie, myślenie; dywergencyjne, produktywnie, twórcze
7	Porządkowanie stanowiska pracy.	Dyżurni zbierają materiały i przybory. Pozostali uczniowie porządkują swoje stanowiska pracy.	
8	Ocena prac.	Wskazani uczniowie omawiają swoje prace. przypomnienie kryteriów oceny za wykonanie pracy: ładna, ciekawa, poprawny układ, różnorodność kolorów. Ustalenie ocen dla wszystkich uczniów. Zorganizowanie wystawki wykonanych prac.	Myślenie: analiza, synteza, porównywanie, różnicowanie wnioskowanie, wartościowanie, ocenianie
9	Zadanie dla ucznia.	Wyszukaj z encyklopedi i zapamiętaj kto to jest architekt.	

Zaprezentowane rozwiązania metodyczne wskazują na możliwość doskonalenia pracy dydaktycznej. Jej rozmiary zależą przede wszystkim od przygotowania i inwencji nauczyciela.

6. Wnioski wynikające z badań dla praktyki

Przeprowadzone badania mają ograniczony zasięg, co uniemożliwia dokonanie zbyt daleko idących uogólnień. Można jednak wyprowadzić następujące wskazania natury praktycznej:

1. Stosowanie metod i form aktywizujących uczniów klas I-III w procesie dydaktycznym wpływa korzystnie na przebieg procesów poznawczych, angażuje emocjonalnie dziecko, prowadzi do znaczącej poprawy wyników nauczania, do rozwoju zainteresowań szkolnych.
2. Gry i zabawy dydaktyczne stosowane na lekcjach matematyki w kl. II wpływają na wzrost efektywności kształcenia, wyrażony wzrostem ocen bardzo dobrych i dobrych oraz spadkiem ocen przeciętnych. Zwiększają pewność w rozwiązywaniu zadań testowych i grafów. Sprawiają, że lekcje są atrakcyjne, przez co dzieci bardzo lubią lub lubią matematykę.
3. Wycieczki terenowe na lekcjach plastyki w kl. I-III zwiększają efektywność edukacji plastycznej uczniów. Wzbogacają wyobraźnię dziecka, dzięki czemu prace plastyczne są treściowo bogatsze, posiadają właściwą kompozycję i kolorystykę. Poczynione w trakcie wycieczki obserwacje korzystnie rzutują na poziom ekspresji plastycznej. Poziom organizacyjny szkoły nie decyduje o wynikach z plastyki.
4. Udział w wystawach plastycznych zapewnia uczniom kl. I bezpośredni kontakt z dziełem sztuki, reprodukcją, pomaga zrozumieć ich wartości. Wzbogaca język plastyczny dziecka, ustrzega je przed jednostronnymi upodobaniami kolorystycznymi. Pomaga w wyrażaniu sytuacji przestrzennych wielkości i kształtu.
5. Uczestnictwo uczniów klasy II w zajęciach czytelniczych sprzyja znajomości przez nich literatury dziecięcej, kształtowaniu właściwych motywów wyboru książki, a ponadto w znacznym stopniu determinuje postawę i aktywność czytelniczą.
6. Nie stwierdzono wyraźnego wpływu sytuacji rodzinnej dziecka na poziom zainteresowań szkolnych.
Zachodzi potrzeba pogłębiania, dalszej weryfikacji przyjętych założeń badawczych. Interesującego materiału mogą dostarczyć dalsze badania zarówno poprzeczne jak i podłużne.

PRZYPISY

- ¹Program nauczania początkowego ,Klasy I-III, WSiP, Warszawa 1979, s.4
- ²Tamże, s.4
- ³W. Szewczuk, Psychologia Zarys podręcznikowy, tom 2, WSiP, Warszawa 1975, s.270
- ⁴Tamże, s.270. Stanowisko to wynika z analizy definicji zainteresowań dokonanej przez A. Gurycką w pracy-Rozwój i kształtowanie zainteresowań, WSiP, Warszawa 1978, s.19-48 i H. Słoniewską w książce-Psychologiczna analiza zainteresowania. Prace Komisji Filozoficznej, t.X, z.1,PWN, Poznań 1959, s.34-38
- ⁵A. Gurycka, Rozwój..., op.cit., s.33-34
- ⁶L.Wołoszynowa, Młodszy wiek szkolny, W: M. Żebrowska /red./, Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży, PWN, Warszawa 1972, s.320-321
- ⁷L.Wołoszynowa, Psychologia pomaga w wychowaniu, WP,Warszawa 1962, s.154
- ⁸M.Przetacznikowa, Rozwój psychiczny dzieci i młodzieży, PZWS, Warszawa 1967, s.216
- ⁹L. Wołoszynowa, psychologia..., op.cit., s.154
- ¹⁰A.Gurycka, O budzeniu zainteresowań nauką u słabych uczniów. W: E. Czernichowski /red./, Rocznik Instytutu Pedagogiki, PZWS, Warszawa 1955, s.295
- ¹¹Tamże, s.295
- ¹²Program... op.cit., s.94
- ¹³Tamże, s.94
- ¹⁴Tamże, s.12
- ¹⁵M.P.Douglas, Biblioteka w szkole podstawowej i jej działalność, PZWS, Warszawa 1964, s.11

A.Gurycka, *Rozwój...*, op.cit., s.146

- ¹⁷ Badania pod moim kierunkiem prowadziły studentki IV roku nauczania początkowego: K. Koprowska, B.Kram, J.Sala i Z.Soczek.
- ¹⁸ W roku 1958 ukazała się praca J. Barteckiego pt. "Aktywizacja procesu nauczania poprzez zespoły uczniowskie".
- ¹⁹ J.Piaget, *Dokąd zmierza edukacja*, PWN, Warszawa 1977, s.22
- ²⁰ M. Przetacznikowa, *Rozwój...*, op.cit., s.216
- ²¹ Koncepcję opisanej gry i zabawy opracowała oraz lekcję przeprowadziła Barbara Kram.
- ²² Konspekt przygotowała i lekcję przeprowadziła Jadwiga Sala.

MASTERING THE METHODS AND FORMS OF DIDACTICS PROCESS
CONCERNING THE INTERESTS OF CHILDREN OF LOWER SCHOOL
AGE

Summary

The author discusses this subject and says that some experiments have already showed that certain plays applied during mathematics in the second form, excursions during art lessons in the I-III forms, and reading exercises in the school library lead to the development of some interests. It also causes the increase of knowledge and pupils activity.